

Бронат Юлія Владиславівна

асистент кафедри публічного управління та права

Херсонського державного аграрно-економічного університету

ORCID 0000-0001-9224-2450

ЗАСОБИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В статі визначена необхідність дослідження засобів державного регулювання господарської діяльності через прийняття великої кількості нормативних актів під час воєнного стану. Розглянуто ряд засобів державного регулювання господарської діяльності та визначення мету їх провадження й можливий вплив на економічні процеси. *Проаналізовано* такі засоби державного регулювання господарської діяльності як: податкові пільги, технічне регулювання, ліцензування, надання державної фінансової підтримки (пільгове кредитування) та заборона певної діяльності. Досліджено різноманіття строків впровадження певних засобів та здійснено аналіз впливу таких державних заходів на економічні процеси та діяльність суб'єктів господарювання.

Ключові слова: засоби державного регулювання, воєнний стан, пільги, податки, ліцензування, сертифікація, заборона підприємницької діяльності.

Bronat Yuliia

Assistant of the Department of Public Administration and Law

Kherson State agrarian and economic University

STATE REGULATION MEANS OF ECONOMIC ACTIVITY DURING MARTIAL LAW IN UKRAINE

The article identifies the necessity to study the means of state regulation of economic activity through the adoption of a large number of regulations during martial law. A number of state regulation means of economic activity and determination of the purpose of their implementation and possible impact on economic processes are considered. Such means of state regulation of economic activity as tax benefits, technical regulation, licensing, provision of state financial support (preferential lending) and prohibition of certain activities are analyzed. The variety of introduction terms of certain

means is investigated and the analysis of influence of such state measures on economic processes and activity of subjects of managing is carried out.

Key words: means of state regulation, martial law, benefits, taxes, licensing, certification, prohibition of business activities.

Будь-які військові дії є складним етапом для держави та її народу. Але навіть під час активних бойових дій економіка країни не перестає існувати хоч й миттєво реагує на такий важливий фактор, що повністю або майже частково зупиняє темпи економічних процесів на певний час.

Україна вперше за часів незалежності стикнулася з повномасштабною військовою агресією, яка почалась в країні 24 лютого 2022 року, однак незважаючи на це бізнес не зупинив свою роботу повністю, а відреагував на таку кризову ситуацію різними способами: шляхом перепрофілювання, перенесення виробництва, зміни логістичних шляхів, диверсифікацією товарів, початком або розширення зовнішньоекономічної діяльності, виробництва товарів та послуг на громадських засадах (волонтерство) та іншими.

Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» 2102-ІХ від 24.02.2022 року [9] затверджено Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", відповідно до п. 3 якого передбачено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [3].

Реалізуючи свої повноваження в сфері державної економічної політики Верховною радою України було прийнято ряд законів спрямованих на

стабілізацію економічної ситуації в країні шляхом впровадження нових засобів державного регулювання господарської діяльності.

В свою чергу, Уряд сформував пакет рішень, які мають за мету підтримати український бізнес під час війни: від скасування всі заходів ринкового та споживчого нагляду у всіх питаннях, крім регулювання цін та контролю за ціноутворення та встановлення мораторію на проведення перевірок всіх видів для бізнесу до запровадження регулювання цін і тарифів та прийняття програм кредитування бізнесу.

Відтак, шляхом прийняття законодавчих та нормативно-правових актів державними органами здійснюється регулювання економіки шляхом запровадження ряду засобів державного регулювання господарської діяльності, які діють переважно у період воєнного стану в Україні.

Н. Н. Вознесенська вважає, що мета державного регулювання економіки – забезпечення реалізації та захист публічних інтересів, таких як оборона і безпека держави, захист прав людини і громадянина, захист соціально-незахищених верств населення, охорона навколишнього середовища і, як наслідок, забезпечення гарантії прав людини і громадянина, закріпленої Конституцією України [1, с. 339].

Спираючись на думку Н.Н. Вознесенської, враховуючи наявність військової агресії та бойових дій на території країни, можна стверджувати, що метою державного регулювання економіки у період воєнного стану є забезпечення діяльності оборонного комплексу країни, фінансування потреб Збройних сил України та інших військових формувань, захист основоположних прав людини та громадянина на життя й здоров'я, а також забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: відновлення діяльності бізнесу, працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, переміщення (релокейт) підприємств які знаходяться у зоні активних бойових дій та інші.

Серед правників відсутній єдиний підхід до визначення засобів державного регулювання господарської діяльності, наприклад, Р. Шабанов під господарсько-правовими засобами державного регулювання розуміє засоби

впливу держави на сферу підприємництва з метою створення або забезпечення умов їхньої діяльності відповідно до прийнятої національної економічної політики [12, с. 87].

У свою чергу, засоби державного регулювання господарської діяльності на період воєнного стану в Україні можна визначити як засоби впливу держави на суб'єктів господарювання, юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, певної галузі з метою створення та/або забезпечення умов безпечного виробництва та/або реалізації товарів та послуг, безпечних умов виконання робіт, що спрямовані на стабілізацію економіки держави, мінімізацію негативного впливу військової агресії на економічні процеси та фінансові показники, а також відновлення економічного розвитку країни після закінчення військової агресії.

У статті 12 Господарського кодексу України закріплено основні засоби регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, зокрема: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; технічне регулювання; застосування нормативів і лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [2].

Відтак, Законом України №2120-ІХ від 15.03.2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» (далі – Закон №2120) [4] запроваджено саме ряд податкових пільг для суб'єктів господарювання як засобу регулюючого впливу держави на діяльність бізнесу.

Як зазначено у п. 6 Пояснювальної записки до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» №7137-д прийняття проекту закону дозволить підвищити необхідне забезпечення військових і правоохоронних підрозділів у відбитті збройного нападу Російської Федерації та забезпечить дотримання прав і обов'язків платників податків та контролюючих органів [5].

Аналізуючи прийняті законодавчі норми приходимо до висновку, що запроваджено податкові пільги для різних суб'єктів господарювання, як юридичних осіб, так і фізичних осіб-підприємців. Найбільш впливові податкові пільги запроваджені Законом № 2120 наведено в таблиці №1:

Вид податку:	Запроваджена пільга:
Податок на прибуток	неприбутковими організаціями незалежно від ознаки неприбутковості такої організації (мети діяльності), визначені її установчими документами, не пов'язані з підтримкою держави, під час дії воєнного стану надано можливість здійснювати без податкових наслідків на добровільних засадах підтримку шляхом передачі майна, надання послуг неприбутковою організацією, використання доходів (прибутків) неприбуткової організації для фінансування видатків суб'єктів визначених у п. 133.4 Податкового кодексу України;
Податок на додану вартість	оподаткування ПДВ операцій з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України сирих нафтопродуктів, бензинів моторних, важких дистилатів та скрапленого газу за ставкою 7 відсотків; звільнення від оподаткування ПДВ операцій з ввезення на митну територію України та постачання на митній території України товарів оборонного призначення, визначених такими згідно з пунктом 29 статті 1 Закону України «Про оборонні закупівлі»;
Акцизний податок	встановлення ставки акцизного податку на бензини моторні, важкі дистилати та скраплений газ 0 євро за 1000 літрів;
Податок на доходи фізичних осіб	не включення до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку суми (вартості) благодійної допомоги, наданої (виплаченої) міжнародними організаціями, волонтерами, благодійними фондами, організаціями, фізичними особами та отриманої фізичними особами, які мешкають (мешкали) на території населених пунктів, де проводяться (проводилися) бойові дії, та/або вимушено покинули місце проживання у зв'язку з проведенням бойових дій в таких населених пунктах, учасниками бойових дій (ЗСУ, ДСНС, правоохоронних органів, військових формувань тощо),

	що беруть участь та захищають (захищали) незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, беруть (брали) безпосередню участь у відсічі збройної агресії Російської Федерації в період дії воєнного стану та ін.;
Єдиний податку	запровадження добровільної сплати податку фізичними особами - підприємцями - платники єдиного податку першої та другої групи; визначення платниками єдиного податку третьої групи фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 10 мільярдів гривень. Відсоткова ставка єдиного податку для таких платників визначена 2 % від доходу.
Єдиний соціальний внесок	добровільне нарахування та сплата єдиного соціального внесок за себе для фізичних осіб – підприємців, осіб, що провадять незалежну професійну діяльність та членів фермерських господарств;
Плата за землю (земельний податок/орендна плата)	не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки (земельні частки (паї), що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації, та перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, а також за земельні ділянки (земельні частки (паї), визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди.
Екологічний податок	не нараховується та не сплачується екологічний податок за об'єктами оподаткування, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації.

Таблиця № 1: «Пільги запроваджені Законом №2120 в розрізі податків».

Особливістю запровадження вищезазначених пільг є період їх дії, відтак у Законі № 2120 застосовуються різні строки та терміни дії певних положень наприклад:

- тимчасово, протягом дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану;
- тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану;
- тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України;
- тимчасово, з 1 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України;
- тимчасово, на період з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком, у якому припинено або скасовано воєнний, надзвичайний стан;
- тимчасово, за 2022 та 2023 податкові (звітні) роки;
- тимчасово, за 2022 податковий (звітний) рік;
- у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після;
- тимчасово, з 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом дванадцяти місяців після припинення або скасування воєнного стану;

Багатоманіття строків та термінів, що пов'язані з настанням різних подій свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення періоду дії податкових пільг й можуть заплутати платників податків при адмініструванні податкових зобов'язань, в той же час, встановлення періоду дії певних пільг й після припинення/скасування воєнного/надзвичайного стану свідчить про спрямованість такого заходу державного впливу на подальший розвиток економіки після завершення бойових дій.

Окрім того, внесені зміни до Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» запроваджено й такий засіб державного регулювання господарської діяльності як продовження дії ліцензії, за якими до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України або за

наявності обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин) не сплачено черговий платіж за ліцензію та/або закінчився термін дії ліцензії на право:

- виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах;

- виробництва, зберігання, оптової та роздрібною торгівлі пальним та місць виробництва, зберігання, оптової та роздрібною торгівлі пальним [8].

Запровадження такого засобу державного регулювання забезпечить подальшу діяльність суб'єктів господарювання та не дозволить зупинити сотні підприємств, пов'язаних з виробництвом та реалізацією товарів, що підлягають ліцензуванню, а також збереже тисячі робочих місць та діяльність пов'язаних підприємств (наприклад: логістичних, рекламних та інших).

Окрім зазначеного вище, Міністерство аграрної політики та продовольства України для забезпечення сільгоспвиробників насінням до посівної в Україні на час воєнного стану скасовані додаткові процедури із сертифікації насінневого матеріалу та дозволено експлуатацію сільгоспмашин без їх реєстрації на період воєнного стану [11]. Оскільки сертифікація і стандартизація є складниками національної системи технічного регулювання можна стверджувати, що запроваджені Міністерством аграрної політики та продовольства України послаблення безумовно є заходами державного регулювання господарської діяльності.

Перелік засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання визначений у статті 12 Господарського кодексу України не є вичерпним, оскільки зазначені засоби не закріплюють усього різноманіття інструментів впливу на господарську діяльність.

Так, Кабінетом Міністрів України прийнято ряд програм пільгового кредитування (фінансової підтримки), що також може бути визначено як засіб державного регулювання господарської діяльності, оскільки стимулює розвиток підприємств певної галузі, яка визначена урядом.

Так, наприклад, Постановою Кабінета Міністрів України від 12 березня 2022 р. № 274 вносяться зміни до «Порядку надання фінансової державної

підтримки суб'єктам підприємництва» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та «Порядку надання державних гарантій на портфельній основі» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 723 [6].

Зазначеними нормативно-правовими актами передбачається: можливість отримання підтримки малим та середнім аграрним виробникам з оборотом не більше 20 мільйонів євро в рік, що є еквівалентом підприємства, яке оброблює до 10 000 га; компенсація відсоткової ставки за залученими кредитами на максимальну суму кредиту 50 млн грн.; надання кредитування для здійснення сільськогосподарської діяльності (посівної) на період дії воєнного стану терміном дії кредиту 6 місяців; встановлення максимального розміру державної гарантії за портфельними кредитами до 80%.

Як зазначив, міністр аграрної політики та продовольства України Роман Лещенко, для попередження гуманітарної кризи в Україні, стабільності ринку та задоволення потреб населення у критичних продовольчих товарів Уряд встановив нові правила експорту сільськогосподарських товарів [10].

Відтак, постановою Кабінету Міністрів України № 207 від 05.03.2022 року «Про внесення змін у додатки 1 і 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1424» встановлено обсяги квот товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, що фактично запроваджено заборону експорту з митної території України таких продуктів як: овес, просо, гречку, цукор, сіль, жито, велика жива рогата худоба, морожені розсольні та інші м'ясо та субпродукти з ВРХ [7].

Такі дії уряду також мають вплив на суб'єктів господарювання, юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, певної галузі, а отже їх також можна віднести до заходів державного регулювання господарської діяльності незважаючи на відсутність таких заходів у переліку наведеному у ч.2 ст. 12 Господарського кодексу України.

Отже, відповідаючи на вплив військової агресії та бойових дій, держава в найкоротший термін запровадила заходи державного регулювання

господарської діяльності. Метою таких заходів є здійснення впливу на суб'єктів господарювання задля стимулювання діяльності бізнесу, стабілізацію економіки держави, мінімізацію негативного впливу військової агресії на економічні процеси та фінансові показники, а також відновлення економічного розвитку країни після закінчення військової агресії. Вжиті державними органами заходи є різноманітними не тільки за змістом, терміном впровадження, а й реальних економічним впливом на певні процеси, що може слугувати напрямами подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вознесенская Н. Н. Предпринимательское (хозяйственное) право. Москва : Волтерс Клувер, 2006. 560 с.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-%D0%86%D0%A5#Text>.
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: пояснювальна записка до проекту Закону України від 14.03.2022 р. №7137-д <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245706>.
6. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2022 р. № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-%D0%BF#Text>.

7. Про внесення змін у додатки 1 і 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1424: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2022 р. № 207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2022-%D0%BF#Text>.

8. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального: Закон України від 19.12.1995р. № 481/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

9. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

10. Уряд в умовах воєнного стану встановив нові правила експорту низки сільськогосподарських товарів. *Урядовий портал: веб-сайт*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-v-umovah-voyennogo-stanu-vstanoviv-novi-pravila-eksportu-nizki-silskogospodarskih-tovariy>.

11. Уряд затвердив зміни до надання фінансової державної підтримки аграріям під час посівної, – Роман Лещенко. *Урядовий портал: веб-сайт*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-zmini-do-nadannya-finansovoyi-derzhavnoyi-pidtrimki-agrariyam-pid-chas-posivnoyi-roman-leshchenko>.

12. Шабанов Р. Щодо поняття господарсько-правових засобів державного регулювання економіки за законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 84–88.

REFERENCES

1. Voznesenskaia N. N. (2006). Business (economic) law. Moscow: Walters Cluver, 560 [in Russian].
2. Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine № 436-IV. (2003, January 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].

3. Decree of the President of Ukraine On the imposition of martial law in Ukraine № 64/2022 (2022, February 24). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine Concerning the Validity of Norms for the Period of Martial Law № 2120-IX. (2022, March 15). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-%D0%86%D0%A5#Text> [in Ukrainian].
5. Explanatory Note to the Draft Law of Ukraine On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine Concerning the Effect of Norms for the Period of Martial Law № 7137-d (2022, March 14). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245706> [in Ukrainian].
6. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On amendments to the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 24, 2020 № 28 and of July 14, 2021 № 723. № 274. (2022, March 12). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
7. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On amendments to Annexes 1 and 5 to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 29, 2021 № 1424. № 207. (2022, March 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
8. Law of Ukraine On state regulation of production and circulation of ethyl alcohol, cognac and fruit, alcoholic beverages, tobacco products, liquids used in electronic cigarettes and fuel № 481/95-BP (1995, December 19). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
9. Law of Ukraine On approval of the Decree of the President of Ukraine "On the imposition of martial law in Ukraine" № 2102-IX. (2022, February 24). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> [in Ukrainian].
10. The martial law has established new rules for the export of a number of agricultural goods. Government portal: website. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-v-umovah-voyennogo-stanu-vstanoviv-novi-pravila-eksportu-nizki-silskogospodarskih-tovariv> [in Ukrainian].

11. The Government approved changes to the provision of financial state support to farmers during sowing, - Roman Leshchenko. Government portal: website. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-zmini-do-nadannya-finansovoyi-derzhavnoyi-pidtrimki-agrariyam-pid-chas-posivnoyi-roman-leshchenko> [in Ukrainian].

12. Shabanov, R. (2016) On the concept of economic and legal means of state regulation of the economy under the laws of Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 11, 84–88 [in Ukrainian].